
Bogdana Živanović, Marija Marić, Ana Andrijević i Ana Tešović

Sistematsko rekognosciranje srednjeg toka Lepenice

Sistematskim rekognosciranjem srednjeg toka reke Lepenice otkriven je niz arheoloških lokaliteta koji do sada nisu bili poznati u literaturi. Utvrđeno je postojanje ukupno četrnaest novih lokaliteta od kojih četiri pripada praistoriji, dva antički i osam periodu srednjeg veka (većina lokaliteta je višeslojna). Na tim lokalitetima je prikupljen bogat pokretni arheološki materijal na osnovu koga su lokaliteti hronološki opredeljeni, tamo gde je to bilo moguće. Sav pokretni materijal je analitički obrađen. U istraživačkom radu je predstavljen i geografski položaj i trenutno fizičko stanje otkrivenih lokaliteta. Na osnovu svih dobijenih podataka napravljena je nova arheološka karta ovog područja.

Uvod

Oblast centralne Šumadije, arheološki gledano, predstavlja nedovoljno istraženu regiju. Njen pedološki sastav, hidrografija, reljef i klima, ukazuju na to da je ova oblast pružala brojne pogodnosti za formiranje trajnih naselja na ovom području. Ranija istraživanja na ovom prostoru dala su podataka o samim lokalitetima u dolini Lepenice, kao i njihovom međusobnom odnosu.

Prirodne odlike reke Lepenice i njene okoline

Reka Lepenica izvire u podnožju Gledičkih planina, u mestu Golodeč, i kao leva pritoka Velike Morave teče osnovnim pravcem zapad-istok. Dolina ove reke predstavlja ostatak geološke površi čija je desna obala strma i visoka, a leva plećata i ravna.

Na ovom području zastupljene su raznovrsne stene na kojima se obrazuju različiti tipovi zemljišta. Najzastupljeniji tipovi zemljišta u dolini Lepenice su: aluvijum, deluvijum, gajnjača i smonica.

Aluvijum, kao najplodniji tip zemljišta, zastupljen je uz samu reku na čitavoj dolini, duž celog toka. Zbog svoje plodnosti meštani i danas ovo tlo koriste u agrarne svrhe. Deluvijalni tip tla (aluvijum u fazi degradacije)

Bogdana Živojinović
(1979), student 3.
godine arheologije u
Beogradu,
Štrosmajerova 3,
Pančevo

Marija Marić (1982),
Aleksandrovac, Jaše
Petrovića 2, učenica
4. razreda Gimnazije
Kruševac

Ana Andrijević
(1981), Kragujevac,
Atinska 20/17,
student 1. godine
Filozofskog fakulteta
Univerziteta u
Prištini – Odeljenje
za istoriju umetnosti
u Kragujevcu

Ana Tešović (1983),
Kragujevac, Ljube
Vučkovića 4/2/20,
učenica 3. razreda
Prve kragujevačke
gimnazije

zastupljen je na teritoriji sela Maršić i odlikuje se slabom plodnošću jer sadrži veliku količinu gline i peska koji je nastao taloženjem erozivnog materijala prilikom bujanja Lepenice. Gajnjača pretstavlja degradiranu smonicu i pogodna je za ratarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i šume. Prostire se na teritoriji sela Jovanovac na levoj obali i sela Korman, Botunje, Osojak i Nikšić na desnoj obali reke. Smonica, najneplođniji tip zemljišta, sadrži 70% gline i peska, zastupljena je u atarima sela Cvetojevac, Milatovac i Resnik na levoj obali Lepenice.

Ovu mikroregiju odlikuju i različiti tipovi reljefa. Ako se pogleda čitava dolina Lepenice, jasno se uočavaju dve kotline: *Kragujevačka kotlina*, uvala između Nikšića i Gradca i *Batočinska kotlina*, koja lagano prelazi u prošireni deo Moravske kotline.

U reljefu Kragujevačke kotline izdvajaju se tri prirodne celine, ravnice koje obuhvataju najniže delove rečne doline. To su dolinske aluvijalne ravni koje predstavljaju najplodnije zemljište Lepenice, pobrđa i planine bogate šumom, pašnjacima i rudnim blagom.

Usled usecanja toka Lepenice u tlo nastale su rečne terase. Nekada su bile plavljene, ali su vremenom postajale suve i danas se stepenasto izdižu jedna iznad druge. Na ovim terasama se eolskom erozijom stvarao les koji je poboljšao plodnost zemljišta. Rečne terase su dalje ispresecane manjim potocima i pritokama Lepenice.

S obzirom da je dolina ove reke odvojena od uticaja Sredozemlja i da je širom otvorena ka severu, preovlađuje umereno kontinentalna klima Panonske nizije, koju karakterišu hladne zime i topla leta.

U prošlosti je Lepenica obilovala bogatim biljnim i životinjskim svetom, što je predstavljalo odličan preduslov za naseljavanje ove mikroregije. Navedene odlike ukazuju na to da je dolina Lepenice oduvek bila pogodna kako za naseljavanje i trajni život, tako i za komunikaciju, pre svega sa Moravom, a dalje sa Dunavom i njegovom dolinom.

Cilj istraživanja

Osnovni cilj zbog koga je ovo ispitivanje vršeno je sistematsko istraživanje ove mikroregije, prikupljanje što većeg broja podataka o arheološkim ostacima na ovom prostoru i upotpunjavanje već postojeće arheološke karte novootkrivenim lokalitetima. Oni su zabeleženi prilikom našeg rekognosciranja 2001, na potezu od sela Maršić, na severoistočnom izlazu iz Kragujevca, do sela Nikšić, južno od Batočine, sa studijom planografije tog prostora, uz utvrđivanje funkcionalnosti naselja, njihove slojevitosti i međusobnih kontakata sa ostalim naseljima na Lepenici; dalje, cilj je bio da se da se na osnovu prikupljene i formalno-tipološki obrađene građe, kao i položaja lokaliteta utvrdi kulturno-hronološka determinacija.

Opis istraživanja

Celokupno istraživanje podeljeno je u četiri faze:

Prva faza, koja je trajala sedam dana, obuhvatala je prikupljanje sve publikovane i nepublikovane literature o prethodnim istraživanjima, kao i o prirodnim odlikama teritorije koja se istražuje, i prikupljanje materijala potrebnog za terenski deo istraživanja. U tom cilju posećen je Narodni muzej u Kragujevcu (arheolozi M. Bogdanović i B. Zorgić), Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kragujevcu (M. Ilić), Prirodno-matematički fakultet u Kragujevcu (S. Jeremić), Poljoprivredni institut u Kragujevcu (S. Jelić) i Vojna biblioteka u Kragujevcu (R. Janićijević).

Ova faza je podrazumevala i iscrtavanje topografske skice i detaljno upoznavanje reljefa, hidrografije, klime i pedološkog sastava prekrivača. Svi podaci neophodni za terenski deo istraživanja koji se tiču reljefa i položaja određenih lokaliteta dobijeni su iz topografske karte Lapovo 3 (1:50000) i Kragujevac 4 (1:50000).

Druga faza, koja je trajala tri dana, podrazumevala je intervju sa lokalnim stanovništvom. Tom prilikom su bili prikupljeni svi podaci neophodni za izlazak na teren u vezi sa ranijim slučajnim nalazima u ataru sela koje se ispituje.

Treća faza je obuhvatala sedam terenskih dana tokom kojih je bilo potrebno izvršiti sistematsko rekognosciranje i planografsko ispitivanje predvidenog terena. Tada su obiđena sela sa desne obale Lepenice: Maršić, Korman, Botunje, Osojak i Nikšić; na levoj obali sela: Jovanovac, Cvetojevac, Milatovac i Resnik. Svi pokretni nalazi su pakovani u kese i beleženi u T-kartone, precizno locirani u prethodno iscrtane skice, dok su nepokretni arheološki objekti fotografisani i unošeni u topografsku skicu.

Četvrta faza je bila vezana za Istraživačku Stanicu Petnica i podrazumevala je analitičku obradu materijala i sistematizaciju dobijene građe, finalnu obradu podataka, kao i pisanje rada.

Tok terenskog dela istraživanja

U martu, aprilu i maju 2001. godine, u periodu od ukupno sedam dana, vršeno je sistematsko rekognosciranje srednjeg toka reke Lepenice, u dužini od 10 km i to od sela Maršić do sela Nikšić na desnoj obali, i od sela Jovanovac do sela Resnik, na levoj obali reke:

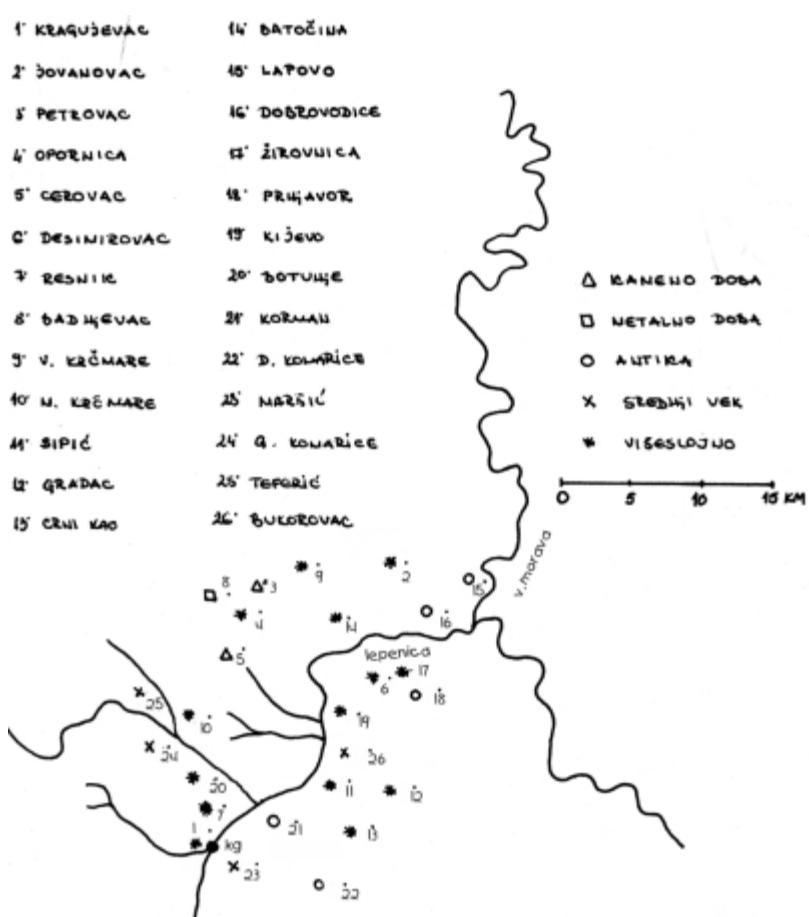
- selo Resnik – jedan dan
- sela Nikšić, Milatovac i Jovanovac – jedan dan
- sela Korman i Cvetojevac – dva dana
- sela Botunje i Osojak – dva dana
- selo Maršić – jedan terenski dan

Rezultati

Prilikom ranijih arheoloških istraživanja koja su vršili arheolozi Narodnog muzeja u Kragujevcu, dobijeni su podaci o naseljavanju ovog prostora u praistoriji, antici i srednjem veku (slika 1).

Prvo sistematsko istraživanje ove mikroregije obavio je 1981. godine M. Bogdanović, a drugo 1992. godine D. Madas i M. Bogdanović (Madas 1998: 115-126).

Najstarije otkriće ove mikroregije doseže u period mlađeg paleolita, što je utvrđeno na osnovu pronalaska arheoloških artefakata u Jerininoj pećini na Gradcu. Pećina se nalazi na severnom završetku Jerininog brda, na poziciji koja je osunčana većim delom dana. Druga njena povoljnost po pitanju lokacije je blizina Lepenice koja u tom delu meandrira, usporavajući još više svoj lagani tok. Sve to je u mnogome uticalo da se čovek još u paleolitu naseli na ovom prostoru.

Slika 1.
Arheološka karta
lokaliteta doline reke
Lepenica
(izvor: Madas 1998)

Figure 1.
Archeological map of
the sites in the river
valley of Lepenica
(modified from:
Madas 1998)

Pronadeno je više neolitskih naselja, naročito sa leve strane Lepenice, koja je pre promene toka pružala bolje uslove za formiranje naselja (Madas 1998). Ta nepravilnost u položaju formiranja neolitskih lokaliteta u odnosu na reku nastaje kao posledica neujednačenosti reljefa, mikrogeografskih i topografskih osobina. Na osnovu toga može se istaći prva bitna odlika neolitskih lokaliteta: njihova lokacija na niskoj terasi lepeničke doline uzdignuta je svega 20 m iznad korita reke. U neposrednoj blizini samih naselja postojale su njive koje su iskorišćavane u agrarne svrhe. Pored toga, proširenje same doline desne obale ima veoma slične prirodne povoljnosti kao i one na levoj obali reke.

Bronzano doba na ovom prostoru zastupljeno je mnogim lokalitetima. Naselja su formirana na istoj ili približnoj lokaciji kao i neolitska. Bronzanodopski lokaliteti smešteni su na kosama i prvim terasama iznad nivoa Lepenice, mada su D. Madas i M. Bogdanović (*ibid.* 1998) očekivali da rana metalurgija i upotreba metala dovede do promena u ekonomiji i društvenom životu naselja.

Gradinska naselja ne predstavljaju specifičnost za ovaj period, jer su rasprostranjena svuda na Balkanu. Ono što je karakteristično za gradine ove mikroregije je to što su sve locirane na obodu i u početnom delu pomenutih kotlina, pa se stoga zaključuje da su imale bitan strategijski značaj za ovaj kraj.

Naselja gvozdenog doba zadržavaju sve osobine prethodnih perioda. Zbog nedostatka stratigrafskih podataka nije postojala mogućnost detaljnog sagledavanja gradina iz ovog perioda. Ne postoji ni jedan lokalitet sa isključivo gvozdenodopskim slojem, jer naselja ovog perioda potpuno naležu na prethodna, bronzanodopska ili neolitska (*op. cit.* 1998).

U formiranju naselja ovde se već zapažaju izvesne pravilnosti; globalnim pregledom karte zaključuje se da su naselja grupisana po kotlinama koje su "imale župni karakter" (Madas 1998: 126).

Lokaliteti antičkog perioda zastupljeniji su na levoj obali Lepenice, dok su srednjovekovni lokaliteti podjednako zastupljeni na obe strane doline.

Veliki broj naselja u okviru toka Lepenice ukazuje na dinamične migracije stanovništva između Velike Morave i Ibarske doline. Lepenička dolina predstavljala je jednu od retkih oblasti koja povezuje sve važnije delove centralnobalkanskog prostora.

Lokaliteti na području srednjeg toka doline Lepenice

Lokalitet 1: **Buban**, praistorijsko naselje

Selo: Maršić, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4876-77, y: 4797-98

Lokalitet Buban se nalazi 150 m istočno od puta Maršić-Korman, koji se prostire pravcem jugoistok-severozapad. Smešten je na blagom uzvišenju, 100 m severno od spomenika streljanim Kragujevčanima u II svetskom ratu. Pravac prostiranja lokaliteta je jug-severozapad. Prema rečima D. Madasa i M. Bogdanovića (Madas 1998: 122) lokalitet pripada praistorijskom i antičkom periodu.

Istraživanjem 2001. godine, pronađeni su fragmenti srednjovekovne keramike od neprečišćene gline, sa inkluzijama silikatnog peska. Keramika je rađena na brzom vitlu, oksidaciono pečena.

Lokalitet 2: **Maršić**, uz kaldrmisani put za groblje

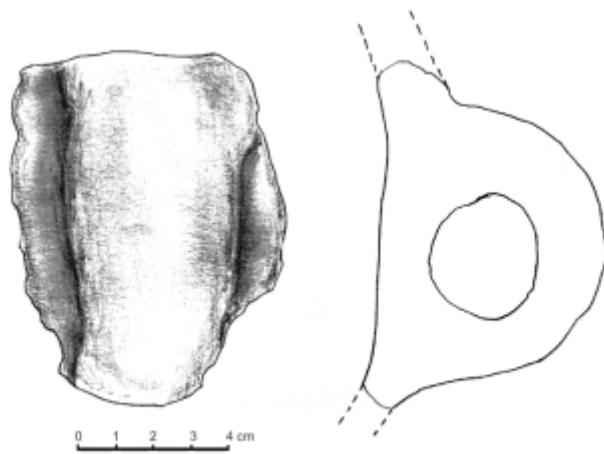
Selo: Maršić, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7498.9-7499.1, y: 4876.45-4876.65

Istraživanjem 2001. godine u Maršiću je pronađen srednjovekovni lokalitet, koji se nalazi na levoj strani uz kaldrmisani put koji vodi ka seoskom groblju. Dimenzije ovog lokaliteta su 70×20 m. Rekognoscirajući teren pronađeni su fragmenti srednjovekovne keramike koja je neprečišćena sa inkluzijama silikatnog peska, ručno rađena, pečena u procesu oksidacije, svetlomrke boje je, ili je glazirana mrkom glazurom.

Prilikom kopanja temelja za kuću M. Rankovića, neposredno uz lokalitet, pronađena je bronzanodopska drška velikih dimenzija (slika 2), napravljena od neprečišćene gline sa inkluzijama silikatnog i krupnozrnog peska, ručno rađena, oksidaciono pečena, svetlomrke boje.

Slika 2.
Bronzanodopska
drška keramičke
posude sa lokaliteta
Maršić
(crtali A. Tešović i
M. Aleksić)

Figure 2.
Bronze Age
ceramical vessel
handle from the
Maršić site
(drawing by A.
Tešović and M.
Aleksić)

Lokalitet 3: **Koman** – imanje Miladina Đurića, naselje

Selo: Korman, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1:50.000)

Koordinate: x: 4879, y: 7450*

* koordinate
određene na osnovu
istraživanja D.
Madasa 1992. godine

U centralnom delu sela, na imanju Miladina Đurića, pronalaze se prilikom obrade zemlje veći fragmenti keramičkih posuda, nejasne kulturne i hronološke opredeljenosti. Na osnovu fakture se pretpostavlja da su u pitanju srednjovekovni ostaci naselja.

Prilikom kopanja temelja za kuću, pronađene su ljudske kosti bez grobnih priloga. Sa ovog lokaliteta potiče i jedna bronzana rimska kopča, o kojoj danas ne postoje nikakvi podaci (Madas 1998: 122).

Lokalitet 4: **Grujići**

Selo: Korman, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4878-79, y: 7499-7450*

U podnožju brda Čukara, iza kuće Grujića, postoje skupine većeg neobrađenog grubog kamena koje označava spoljno obeležje grobova koji su tu postojali (Madas 1998: 122.). Prema rečima vlasnika pronađene su ljudske kosti, tj. grobovi orijentisani istok-zapad. Na osnovu grubog izgleda kamena može se reći da je ovde postojala kasnosrednjovekovna nekropola.

Lokalitet 5: **Samar**, praistorijska gradina

Selo: Korman, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4879-80, y: 7499-7500*

Uzvišenje Samar se nalazi na obodu desne strane lepeničke doline i prema njoj je usmereno svojom strmom, obrušenom stranom. Brdo je strategijski povoljno i na samom vrhu pronađeni su ostaci bronzanodopskog i gvozdenodopskog naselja. Po geomorfološkim osobinama Samar ima bitne karakteristike naseobina tipa gradina. Severna strana Samara je u velikoj meri oštećena i na toj strani je formiran veliki kamenolom koji aktivnim devastiranjem uništava praistorijsko naselje (Madas 1998: 122).

Lokalitet 6: **Crkvina**, ostaci srednjovekovne crkve

Selo: Korman, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4877-78, y: 7500-01*

U jaruzi Crkvinskog potoka, na levoj strani šumskog puta, prema predanju postojala je stara crkva. Na ovom mestu iskopavanja su vršena 1996. godine kopanjem temelja za novu seosku crkvu, i tom prilikom je pronađen veći broj grobova koji ukazuju na postojanje malog crkvenog groblja. Pomenutom gradnjom uništeni su svi tragovi stare crkve (Madas 1998: 122).

Lokalitet 7: **Crkvina**, naselje

Selo: Korman, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4878.5-4879.3, y: 7499.9-7500.1

U podnožju brda Crkvina, istočno i zapadno od seoskog puta koji se prostire pravcem sever-jug i vodi za selo Gornje Komarice, pronađeni su fragmenti bronzanodopske i srednjovekovne keramike. Lokalitet se prostire duž rečnih terasa uz Jabučji i Mirin potok.

Bronzanodopsku keramiku sa pomenutog lokaliteta odlikuje neprečišćenost, sa inkruzijama krupnozrnog peska, a rađena je ručno, solidno pečena procesom oksido-redukcije, priglačana, svetlo-mrke boje, dok srednjovekovnu karakteriše neprečišćenost, sa inkruzijama silikatnog i krupnozrnog peska, a rađena je na sporom vitlu, oksido-redupciono pečena, priglačana, svetlo mrke boje.

Lokalitet 8: **Krušar Brdo**, naselje

Selo: Botunje, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4881-81, y: 7500-02*

Nedaleko od kuće Velimirovića i 300 m jugozapadno od savremenog seoskog groblja, po okolnim njivama izoravaju se fragmenti srednjovekovnih keramičkih posuda (Madas 1998: 121). U pravcu juga prema Lepeničkoj dolini, i iza Botunjske uvale na snažnoj geološkoj gredi takođe se izoravaju fragmenti srednjovekovnih keramičkih posuda.

Lokalitet 9: **Tipac**, naselje

Selo: Botunje, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7500.9-7501.3, y: 4882-4882.4

Lokalitet se nalazi 300 m severoistočno od auto-puta Kragujevac-Beograd, koji se prostire pravcem sever-jug. Dimenzije lokaliteta su 52×95 metara; arheološki je vrlo bogat, granice lokaliteta su jasno vidljive – 15 metara na zapadnoj strani lokalitet je jalov. Rekognosciranjem ovog lokaliteta pronađen je znatan broj gvozdenodopske, antičke i srednjovekovne keramike. Pored toga, pronađen je jedan fragment gvozdenodopskog metalnog oružja (koplje polukružnog preseka) (slika 3), po analogiji sa lokalitetom u Novim Banovcima (Garašanin 1979: 174-175).

Gvozdenodopska keramika je ručno rađena, od neprečišćene gline, sa inkruzijama silikatnog i krupnozrnog peska, oksido-redupciono pečena.

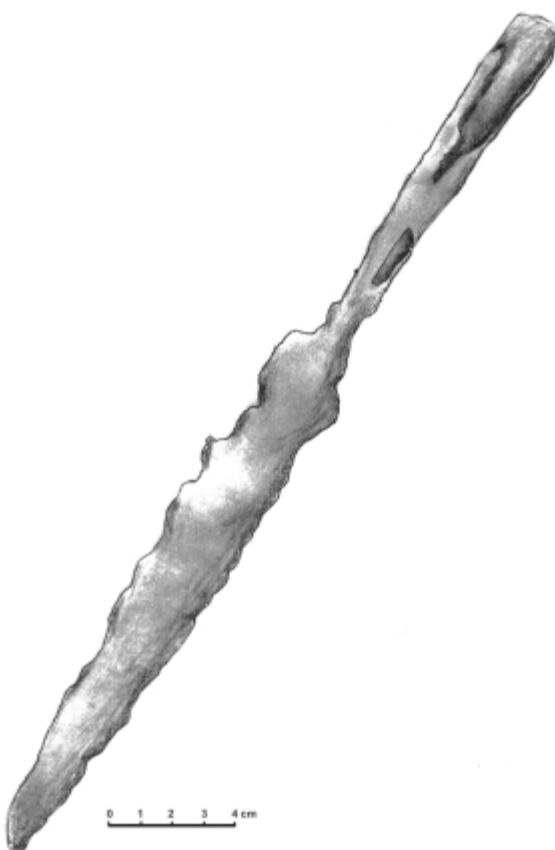
Lokalitet 10: **Kapovac**, naselje

Selo: Botunje, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7502.95-7503.55, y: 4880.35-4880.6

U ataru sela Botunja, na potesu Kapovac koji se nalazi 280 m istočno od auto-puta Kragujevac-Beograd, pronađeni su fragmenti praistorijske i srednjovekovne keramike. Srednjovekovni materijal odlikuje prečišćenost, oksidaciono pečenje, rađen je na brzom vitlu, crvene je boje i glaziran žuto-zelenom bojom.

Slika 3:
Gvozdenodopsko
koplje polukružnog
preseka sa lokaliteta
Tipac
(crtali A. Tešović i
M. Aleksić)

Figure 3.
Iron Age spearhead
from the site of Tipac
(drawing by A.
Tešović and M.
Aleksić)

Karakterističan je fragment donjeg dela praistorijske stubaste figurine, neprečišćen, sa inkruzijama silikatnog i krupnozrnog peska, ručno rađen, oksido-redukciono pečen, svetlomrke boje.

Pronađeni su i srednjovekovni klinovi, jedan veliki i dva mala.

Lokalitet 11: **Selište**, naselje

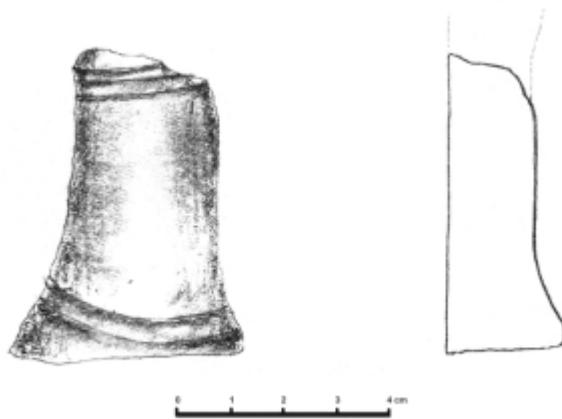
Selo: Botunje, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7502.25-7502.53, y: 7880.55-7880.75

U Selištu, delu seoskog atara na 300 m istočno od auto-puta Kragujevac-Beograd, izoravaju se fragmenti keramičkih posuda koji pripadaju periodu praistorije i srednjeg veka. Ovaj prostor meštani nazivaju Selištem, zato što se po lokalnom predanju na tom mestu nalazilo staro selo, a nas je toponim uputio na postojanje.

Karakterističan je fragment praistorijske, stubaste figurine (slika 4), neprečišćene sa inkruzijama silikatnog peska, ručno rađene, pečene u procesu oksido-redukcije, tamnosive boje.

Slika 4: Torzo praistorijske figurine sa lokaliteta Selište (crtali A. Tešović i M. Aleksić)

Figure 4.
Prehistoric figurine torso from the Gradac site
(drawing by A. Tešović and M. Aleksić)

Lokalitet 12: Čukara, groblje
Selo: Botunje, opština Kragujevac
Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)
Koordinate x: 7502, y: 4880-8

Na platou brda Čukara nalazi se botunjsko savremeno groblje. Na ovom groblju utvrđeno je postojanje fragmentovane nadgrobne ploče koja je po rečima arheologa A. Starovića datirana u period pozognog srednjeg veka (XVI vek) (slika 5). Nadgrobna ploča je ukrašena ornamentima krstova nepravilnog rasporeda. Po ivicama je urezana traka sa poprečnim linijama. Dimenzije gornjeg dela nadgrobne ploče su 90×55 cm, donjeg dela 95×55 cm, a debljina je 10 cm.

Slika 5.
Srednjovekovni nadgrobni spomenik sa lokaliteta Čukara (foto M. Marić)

Figure 5.
Medieval tombstone from the Čukara site
(photo by M. Marić)

Lokalitet 13: **Krušare**, naselje

Selo: Botunje, opština Kragujevac

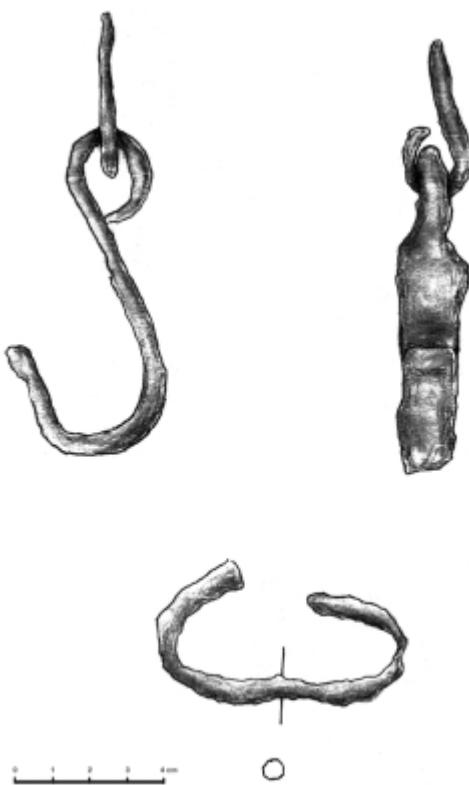
Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7501.3–7501.8, y: 4880.8–4881.2

Na zapadnoj strani brda Krušare, ispod savremenog seoskog groblja, pronađeni su fragmenti srednjovekovne keramike i metalni nalazi. Čitav potes je bogat ovom vrstom arheološkog materijala, što svedoči o postojanju srednjovekovnog naselja na ovom delu doline Lepenice.

Keramički srednjovekovni materijal odlikuje neprečišćena glina sa inkluzijama silikatnog i sitnozrnog peska. Rađen je na sporom vitlu, ok-sido-redukciono pečen, mrke boje.

Pronađeni su i delovi srednjovekovne konjske opreme (slika 6).

Slika 6.

Konjska oprema sa lokaliteta Krušare (crtali A. Tešović i M. Aleksić)

Figure 6.

Horse equipment
from the Krušare site
(drawing by A.
Tešovic and M.
Aleksić)

Lokalitet 14: **Livade**, naselje

Selo: Osojak, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate x: 7500.8, y: 4883.65

Potes Livade nalazi se uz samo korito Lepenice, zapadno od auto-puta (Kragujevac-Beograd). Danas mešani ovaj deo doline koriste u agrarne svrhe, a na izoranim površinama pronađeni su fragmenti antičke i srednjovekovne keramike, kao i jedan srednjovekovni klin velikih dimenzija.

Lokalitet 15: **Livade**, naselje

Selo: Nikšić, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4884-83, y: 7500-01*

Ispred Nikšića, na zapadnim padinama brda prema Lepeničkom polju i istočno od nadvožnjaka savremenog puta Kragujevac-Batočina, izoravaju se fragmenti karakteristični za gvozdeno doba. Reč je o naselju koje je bilo osnovano u podnožju gde počinje Lepenička kotlina (Madas 1998: 120).

Lokalitet 16: **Vinogradi**, naselje

Selo: Nikšić, opština Kragujevac

Topografska karta: Lapovo 3 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7500.4–7500.9, y: 4885–4885.3

Lokalitet Vinogradi se nalazi 5 m severno od puta koji se pruža pravcem sever-jug, ka seoskom groblju. Prilikom obrade zemlje, na površini je izorana velika količina srednjovekovne keramike. Približne dimenzije lokaliteta su 200×160 m.

Lokalitet 17: **Železnička stanica**, naselje

Selo: Resnik, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4885, y: 7497-98*

Sa obe strane železničke pruge, u neposrednoj blizini železničke stanice u Resniku, na okolnim njivama izoravaju se fragmenti keramičkih posuda. Sudeći po onome što odlikuje prikupljeni materijal sa ovog lokaliteta, na ovom prostoru se nalazilo bronzanodopsko naselje (Madas 1998:119).

Lokalitet 18: **Šupljaja**, kamenolom

Selo: Resnik, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4886-85, y: 7498-99*

Na zapadnoj strani brdo Šupljaja se završava u vidu jednog grebenastog snažnog ježička u čijem podnožju protiče Lepenica. Na gornjem platou ovog brda, prisustvom fragmenata keramičkih posuda potvrđeno je postojanje gvozdenodopskog naselja, a u kasnijem periodu i srednjovekovne nekropole. Na to ukazuju fragmenti keramičkih posuda iz tih perioda (Madas 1998: 120). Pored toga, neposredno uz čelo kamenoloma postoje nadgrobni belezi jedne veće srednjovekovne nekropole. U pitanju su veće kamene gromade (Madas 1998: 120).

Lokalitet 19: **Palice**, naselje

Selo: Resnik, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate x: 7497.1-7497.3, y: 4885.25-4885.55

Lokalitet Palice se nalazi 70 m zapadno od raskrsnice za seosko groblje. Rekognosciranjem tog lokaliteta pronađena je srednjovekovna keramika. Ovi nalazi svedoče o postojanju srednjovekovnog naselja.

Prilikom kopanja temelja za kuću, meštanin D. Pavlović je pronašao gvozdenodopsko koplje, dužine 31.5 cm, koje je jako oštećeno, sa nagašenim srednjim dužnim rebrom.

Lokalitet 20: **Crkvina**, višeslojno naselje

Selo: Milatovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4882-(83)-84, y: 7499-7500*

Ovaj lokalitet zahvata površinu od oko 5 ha i nalazi se 150 m južno od železničke stanice u Milatovcu. Ovaj lokalitet zahvata ravničarski deo Lepeničke kotline. U Crkvini je postojalo višeslojno naselje koje je postojalo u tri različita perioda. Na osnovu površinskih nalaza, najstarije naselje potiče iz mlađeg neolita, zatim iz perioda antike (III-IV vek nove ere), a najmlađi horizont pripada srednjem veku, što je utvrđeno na osnovu postojanja nadgrobnih ploča (Madas 1998: 120).

Lokalitet 21: **Milatovac** – 6 m istočno od pruge Kragujevac-Beograd, naselje

Selo: Milatovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50.000)

Koordinate: x: 7499.5-7500, y: 4882.6-4882.9

Lokalitet se nalazi neposredno uz prugu Kragujevac-Beograd i prostire se do seoskog groblja u dužini od 50 m. Na lokalitetu su izorani fragmenati keramike od kojih se neki mogu opredeliti u kasnu praistoriju, a neki u srednji vek. Srednjovekovna keramika je zeleno glazirana, prečićena, rađena na brzom vitlu.

Lokalitet 22: **Cvetojevac** – 50 m severozapadno od puta Milatovac-Jovanovac

Selo: Cvetojevac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 7498.95, y: 4880.55

Sa istočne strane puta (Milatovac-Jovanovac) koji se prostire pravcem severoistok-jugozapad, pronađeno je tri fragmenta kasno-srednjovekovne keramike. U ovom slučaju, zbog nedostatka materijala ne može se govoriti o naselju.

Lokalitet: **Bosman**, naselje

Selo: Jovanovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4889-90, y: 7508-09*

Na padinama brda, jugozapadno od savremenog kragujevačkog groblja izoravaju se fragmenti gvozdenodopske i antičke keramike. Ovo naselje se nalazi na padinama leve priske Lepenice, Uglješnice (Madas 1998: 121). U dolini Uglješnice, na imanju Radovića izoravaju se fragmenti keramike karakteristični za gvozdeno doba i antiku.

Lokalitet: **Buban**, praistorijsko naselje

Selo: Jovanovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4880-81, y: 7496*

U okolini izvora Buban, u delu potesa Gaj, izoravaju se fragmenti praistorijskih keramičkih fragmenata, komadi kućnog lepa koji pripadaju mlađeneolitskom periodu. Na osnovu materijala, ovo naselje je opredeljeno u period vinčanske kulture (Madas 1998: 121).

Lokalitet 25: **Vrbak**, rimska naseobina

Selo: Jovanovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4878-79, y: 7497-98*

U neposrednoj blizini železničkog mosta (pruga Kragujevac-Lapovo), preko Lepenice u pravcu istoka uočavaju se veće nepravilne zone crnomrke zemlje. U ovim zonama se uočavaju fragmenti keramičkih posuda na osnovu čijih karakteristika se može reći da pripadaju rimske provincijskoj proizvodnji (Madas 1998:121).

Lokalitet 26: **Jovanov Izvor**, višeslojno naselje

Selo: Jovanovac, opština Kragujevac

Topografska karta: Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate: x: 4877-78, y: 7496-97*

Na površini njiva, koje su blago nagnute iznad Jovanovog izvora izoravaju se fragmenti keramičkih posuda, delovi opeka, crepovi itd. U ovom slučaju radi se o prostoru koje predstavlja nekadašnje naselje iz perioda antike i pozognog srednjeg veka (Madas 1998: 121).

Lokalitet 27: **Gornja Mala**, naselje

Selo: Jovanovac, opština Kragujevac

Topografska karta Kragujevac 4 (1 : 50 000)

Koordinate x: 7496.25-7496.35, y: 4878.2-4878.3

Lokalitet se nalazi severno od Jovanovačkog puta. Prilikom istraživanja atara ovog sela, pronađen je arheološki materijal koji pripada eneolitu (Bubanj-Hum) i srednjem veku.

Diskusija i zaključak

Na osnovu prikupljene građe i novootkrivenih lokaliteta može se prati kontinuitet naseljavanja u dolini reke Lepenice. Prisustvo velikog broja lokaliteta na području srednjeg toka Lepenice navodi na pretpostavku da je ova oblast posedovala povoljne uslove za život i bila pogodna za komunikaciju između doline Morave i zaledja Šumadije (slika 1).

Cilj ovog rada je bilo i upotpunjavanje već postojeće arheološke karte novim lokalitetima u dolini srednjeg toka reke Lepenice, što je i urađeno rekognosciranjem ovog područja 2001. godine.

Na formiranje naselja i razvoj ekonomije, koja je bila zasnovana na stočarstvu, uticala je povoljnost prirodnih uslova. Sve to ide u prilog postajanju neolitskih naselja u ovoj dolini, a to su potvrdili pronađeni lokaliteti: Milatovac-Crkvina i Jovanovac-Buban.

Na već postojećoj arheološkoj karti doline Lepenice, najveći broj neolitskih naselja uočava se na levoj obali gornjeg i srednjeg toka reke. Leva obala, koja je pristupačnija od desne, pružala je bolje uslove za izgradnju komunikacionih puteva između Divostina, na jugozapadu, i Selevca i Grivca, na severu. Zbog povoljnih geografskih uslova verovatno se uspostavljala veza sa Zapadnom Moravom na jugu i Gružom na severu.

Lokaliteti koji pripadaju periodu bronzanog doba nalaze se u selu Maršić. Uz kaldrmisani put ka groblju, Korman-Samar i selu Resnik - železnička stanica i skoncentrisani su na levoj obali reke Lepenice, kao i neolitska naselja, što ukazuje na kontinuitet naseljavanja ovog prostora u praistoriji. Lokaliteti gvozdenog doba na ovom području su: Maršić-Buban, Korman-Samar, Botunje-Tipac, Nikšić-Livade, Resnik-Palice, Jovanovac-Bosman. U Resniku je pronađeno mlađe gvozdenodopsko koplje. Primerak sličan ovom koplju je pronađen na nekropoli na Karaburmi u Beogradu (Todorović 1971).

Prilikom istraživanja locirano je svega nekoliko antičkih lokaliteta: Maršić-Buban, Korman – imanje M. Đurića, Botunje-Tipac, Osojak-Livade, Milatovac-Crkvina, Jovanovac-Bosman, Jovanov izvor i Vrbak. Naselja antičkog perioda formiraju se na približno istim lokacijama kao i naselja iz prethodnih perioda, s tim što su novonastala naselja zastupljena i na desnoj obali Lepenice. Pored naselja, u antičkom periodu, javljaju se i utvrđenja koja se uglavnom nalaze u neposrednoj blizini rečnog toka.

Od arheologa B. Zorgić, u Narodnom muzeju u Kragujevcu, dobijene su informacije o postojanju rimske nekropole uz sam autoput Kragujevac-Beograd. Prilikom izgradnje autoputa šezdesetih godina, izvršeno je iskopavanje, ali je materijal ostao nepublikovan do danas. U Jovanovcu su poznata tri rimska naselja: Vrbak, Jovanov izvor i Buban. Na osnovu neposredne blizine, za sada se samo pretpostavlja (prema rezultatima is-

traživanja 2001. godine) da su naselje Vrbak i nekropola bili u međusobnoj vezi.

Srednjovekovni lokaliteti u srednjem toku su: Maršić – uz kaldr-misani put za groblje, Korman-Crvina, imanje Grujića, imanje M. Đurića, Botunje-Tipac, Selište, Čukara, Krušare, Kapovac, Osojak-Livade, Nikšić-Vinogradi, Resnik-Palice, Šupljaja, Milatovac-Crvina i lokalitet 6m istočno od pruge Kragujevac-Beograd, Cvetojevac – lokalitet 50 m severozapadno od puta Milatovac-Jovanovac i Jovanovac – Gornja Mala i Jovanov izvor. Srednji tok Lepenice je nastanjen i tokom srednjeg veka, ali nešto slabije u odnosu na prethodni period. To ukazuje na činjenicu da je dolina Lepenice izgubila na značaju tokom ovog perioda. Naselja se i dalje formiraju u gornjem toku, ali su znatno ređa u odnosu na praistorijska i antička naselja.

Materijal je na osnovu neu jednačenosti pečenja i boje datovan u period srednjeg veka, ali se ne može se naći precizna analogija zbog nepostojanja karakterističnih fragmenata. To dovodi do prepostavke da se u ovoj oblasti nisu nalazila značajna srednjovekovna naselja.

Istraživanjem je utvrđeno postojanje najvećeg broja srednjovekovnih lokaliteta. Buduća istraživanja bi trebalo da budu skoncentrisana upravo na ovaj period, jer postoje realne mogućnosti da se upotpuni slika ove regije u srednjem veku.

Zahvalnost. Zahvaljujemo se na saradnji arheologu Dimitriju Madasu iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Pančevu

---

Literatura

Andrejić Z. 1978. Arheološko rekognosciranje donje Lepenice. *Arheološki pregled* 20: 165-170.

Andrejić Z. 1981. Novi nalazi iz Lepenice i Jasenice. *Arheološki pregled* 22: 190-193.

Bogdanović M. 1971. Prilog proučavanju bronzanog i starijeg gvozdenog doba na području centralne Srbije. *Starinar XXII:* 145-155.

Bogdanović, M. 1981. *Stare kulture na tlu Centralne Srbije* (katalog izložbe). Kragujevac: Narodni muzej

Bogdanović M. i Madas D. 1993. Kragujevac, Lepeničko polje. *Glasnik srpskog arheološkog društva* 9: 192-198.

Garašanin M. 1973. *Praistorija na tlu SR Srbije*. Beograd: Srpska književna zadruga, tom I

Garašanin M. 1973. *Praistorija na tlu SR Srbije*. Beograd: Srpska književna zadruga, tom II

Garašanin, M. 1979. Centralnobalkanska zona. U *Praistorija jugoslovenskih zemalja*, (ur. A. Benac). Sarajevo: Svjetlost, tom II, str. 174-175.

- Srejović, D. 1965. Milića Gradina, Ljuljaci, Kragujevac. *Arheološki pregled* 7: 54-55.
- Stepanović, Ž. 1963. *Srez Kragujevac – prirodne, privredne i istorijske odlike*. Kragujevac: Prirodno matematički fakultet
- Stojić, M. 1986. *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*. Beograd: Centar za arheološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu
- Todorović J. 1971. *Katalog praistorijskih metalnih predmeta*. Beograd: Muzej grada Beograda
- Tringham R. i Krstić D. 1990. *Selevac – Neolithic Village in Yugoslavia*. Los Angeles: University of California

---

Bogdana Živojinović, Marija Marić, Ana Andrijević and Ana Tešović

Systematic Survey of Middle Lepenica Micro-region

Numerous archaeological sites were found during this field survey of the middle area of the Lepenica river valley in central Serbia. There were several sites that have never been published before. Six of them contain layers from the prehistoric period, two from the classical period and thirteen of them are from the Medieval period. A lot of material was collected and then analyzed and chronologically determined.

